

onzer kennis" ¹⁾, of als een opgaan in een Nirwana, dan wel als een overgang naar een geheel nieuw, bewust, gelouterd leven, steeds is de vrees voor het naderend einde weer te vinden. *Rousseau* heette te liegen, ieder, die beweerde den dood zonder vrees tegemoet te zien. *Schopenhauer* beschouwde den dood als het grootste kwaad, het ergste wat het menschedom bedreigde. Op gelijksoortige wijze hebben zich *Daudet*, *Zola*, *de Goncourt* en vele anderen geuit. Niet slechts de dood, doch ook de vrees ervoor, is als een biologisch verschijnsel te beschouwen en verdient als zoodanig bestudeering (*Rousseau*) ²⁾.

Verlangen naar den dood is meestal een uiting van een ziek geestesleven. Met den afschuw voor den dood gaat het verlangen te leven gepaard en dit verlangen uit zich op allerlei wijzen in de natuur en de cultuur. Onze Bijbel leert ons het lange leven als een zegen te beschouwen. Pogingen, die in het werk werden gesteld om het leven te verlengen, zijn al zeer oud. Een en ander daarover is bij *Metschnikoff* te vinden. In de middeleeuwen werd vlijtig naar het levenselixir gezocht. *Bacon van Verulam* geeft breedvoerig middelen aan, welke bedoelden het leven lang en gelukkig te maken; aderlatingen en salpeteroediening speelden daarbij een groote rol. De „gerocomie" bestond hierin, dat men grijsaards met jonge meisjes in aanraking bracht, om hen zoo nieuwe krachten toe te voeren. *Hufeland* schreef op het einde der 18de eeuw een boek over „Makrobiotiek" en raadt daarin aan meer plantaardig en minder dierlijk voedsel te gebruiken, omdat vleesch steeds meer neiging heeft om tot verderf over te gaan dan plantenvoedsel. Deze laatsten vormen zuren, welke het rotten, een onze lichamelijke kracht ondermijnend proces, tegengaan. Men bespeurt zoo den overgang naar den nieuwen tijd, waar het vraagstuk der levensverlenging niet minder belangstelling wekt en waar men het doel tracht te bereiken met behulp der verschillende maatregelen der moderne hygiëne. Op het vermijden der schadelijkheden en vooral op een doelmatige voeding wordt groote nadruk gelegd. Het is beter te voorkomen dan te genezen.

Metschnikoff acht de rotting in den dikken darm en de vergiftiging van het organisme van hieruit een der belangrijkste factoren bij het ontstaan der ouderdomsveranderingen. Uit het oude: Qui bene purgat, bene curat, mag men misschien afleiden, dat de geneeskundigen van vroeger eeuwen dit reeds hebben gevoeld. *Metschnikoff* koesterde de grootste verwachtingen van

¹⁾ Zie de Rede van Prof. **Cohen**. Verslag 18de Ned. Natuur- en Geneesk. Congres.

²⁾ In „Studien über die Natur des Menschen" van **Metschnikoff**, Leipzig 1904, vindt men hierover allerlei bijzonderheden.